

ISSN (Print) 2616-6895
ISSN (Online) 2663-2497

ВЕСТНИК
ЕВРАЗИЙСКОГО
НАЦИОНАЛЬНОГО
УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. Л.Н. ГУМИЛЕВА

BULLETIN
of
L.N. GUMILYOV
EURASIAN NATIONAL
UNIVERSITY

Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ
ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ

ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. ӘЛЕУМЕТТАНУ сериясы
PEDAGOGY. PSYCHOLOGY. SOCIOLOGY Series
Серия ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. СОЦИОЛОГИЯ

№ 1 (126)/2019

1995 жылдан бастап шығады
Founded in 1995
Издается с 1995 года

Жылына 4 рет шығады
Published 4 times a year
Выходит 4 раза в год

Нұр-Сұлтан, 2019
Nur-Sultan, 2019
Нур-Султан, 2019

Бас редакторы
Молдажанова А. А.
п.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Бас редактордың орынбасары (педагогика)	Г.Ж. Менлибекова , п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (психология)	А.Р. Ерментаева , п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Бас редактордың орынбасары (әлеуметтану)	Н.О. Байғабылов , PhD (Қазақстан)

Редакция алқасы

Иванова Г.П.	п.ғ.д. (Ресей)
Исламова З.М.	п.ғ.к., доцент (Ресей)
Кажғалиева А.	докторант (Қазақстан)
Калдыбаева О.В.	PhD (Қазақстан)
Колева И.	докт. (Болгария)
Сейтқазы П.Б.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Сунарчина М.М.	э.ғ.д., проф. (Ресей)
Толубекова Р.К.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Уразбаева Г.Т.	п.ғ.д., доцент (Қазақстан)
Хан Н.Н.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)
Хаяти Тюфекчиоглу	э.ғ.д., проф. (Түркия)
Шайхисламов Р.Б.	э.ғ.д., проф. (Ресей)
Шалғынбаева Қ.Қ.	п.ғ.д., проф. (Қазақстан)

Редакцияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Сәтпаев к-сі, 2, 349 б.,
Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Тел.: +7(7172) 709-500 (ішкі 31432)
E-mail: vest_pedpsysoc@enu.kz

Жауапты хатшы, компьютерде беттеген: Ә. С. Жұматаева

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің хабаршысы.

ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. ӘЛЕУМЕТТАНУ сериясы

Меншіктенуші: ҚР БЖҒМ «Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті» ШЖҚ РМК
Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігімен тіркелген. 27.03.18 ж. № 17001-
Ж -тіркеу куәлігі

Мерзімділігі: жылына 4 рет.

Тиражы: 35 дана

Типографияның мекенжайы: 010008, Қазақстан, Нұр-Сұлтан қ., Қажымұқан к-сі, 13/1, тел.: +7(7172)709-500
(ішкі 31432)

© **Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті**

Editor-in-Chief
Doctor of Pedagogical Sciences,
Prof.(Kazakhstan)
A.A. Moldazhanova

Deputy Editor-in-Chief (pedagogy) **G.Zh.Menlibekova**, Doctor of Pedagogical Sciences,
Prof. (Kazakhstan)
Deputy Editor-in-Chief (psychology) **A.R. Yermentayeva**, Doctor of Psychological Sciences,
Prof. (Kazakhstan)
Deputy Editor-in-Chief (sociology) **N.O. Baigabylov**, PhD in Sociology (Kazakhstan)

Editorial board

Ivanova G.P.	Doctor of Pedagogical Sciences (Russia)
Islamova Z.M.	Can. of Pedagogical. Sciences, Assoc.Prof. (Russia)
Kazhgaliyeva A.	Doctoral Candidate (Kazakhstan)
Kaldybayeva O.V.	PhD (Kazakhstan)
Koleva I.	Dr. (Bulgaria)
Seytkazy P.B.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)
Sunarchina M.M.	Doctor of Sociology, Prof. (Russia)
Toleubekova R.K.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)
Urazbayeva G.T.	Doctor of Pedagogical Sciences, Assoc.Prof. (Kazakhstan)
Khan N.N.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)
Hayati Tufekcioglu	Doctor of Sociology, Prof. (Turkey)
Shaikhislamov R.B.	Doctor of Sociology, Prof. (Russia)
Shalgynbayeva K.K.	Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.(Kazakhstan)

Editorial address:2, Satpayev str., of.349, Astana, Kazakhstan, 010008
L.N.Gumilyov Eurasian National University
Tel.: +7(7172) 709-500 (ext. 31432)
E-mail: vest_pedpsysoc@enu.kz

Responsible secretary, computer layout: A.S.Zhumatayeva

Bulletin of L.N.Gumilyov Eurasian National University PEDAGOGY. PSYCHOLOGY. SOCIOLOGY Series

Owner: Republican State Enterprise in the capacity of economic conduct «L.N.Gumilyov Eurasian National University» Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan

Registered by Ministry of information and communication of Republic of Kazakhstan.

Registration certificate No. 17001-Ж from 27.03.18

Periodicity: 4 times a year

Circulation: 35 copies

Address of printing house: 13/1 Kazhimukan str., Nur-Sultan, Kazakhstan 010008; tel.: +7(7172) 709-500 (ext.31432)

© **L.N.Gumilyov Eurasian National University**

Главный редактор
д.п.н., профессор
А. А. Молдажанова (Казахстан)

Зам. главного редактора (педагогика)	Г.Ж. Менлибекова , д.п.н., проф. (Казахстан)
Зам. главного редактора (психология)	А.Р. Ерментаева , д.пс. наук, проф. (Казахстан)
Зам. главного редактора (социология)	Н.О. Байгабылов , PhD (Казахстан)

Редакционная коллегия

Иванова Г.П.	д.п.н. (Россия)
Исламова З.М.	к.п.н., доцент (Россия)
Кажғалиева А.	докторант (Казахстан)
Калдыбаева О.В.	PhD (Казахстан)
Колева И.	докт. (Болгария)
Сейтказы П.Б.	д.п.н., проф. (Казахстан)
Сунарчина М.М.	д.с.н., проф. (Россия)
Толубекова Р.К.	д.п.н., проф. (Казахстан)
Уразбаева Г.Т.	д.п.н., доцент (Казахстан)
Хан Н.Н.	д.п.н., проф. (Казахстан)
Хаяти Тюфекчиоглу	д.с.н., проф. (Турция)
Шайхисламов Р.Б.	д.с.н., проф. (Россия)
Шалғынбаева К.К.	д.п.н., проф. (Казахстан)

Адрес редакции: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Сатпаева, 2, каб. 349,
Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева
Тел.: +7(7172) 709-500 (вн. 31432)
E-mail: vest_pedpsysoc@enu.kz

Ответственный секретарь, компьютерная верстка: А. С. Жуматаева

Вестник Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева.

Серия: ПЕДАГОГИКА. ПСИХОЛОГИЯ. СОЦИОЛОГИЯ.

Собственник: РГП на ПХВ «Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева» МОН РК

Зарегистрирован Министерством информации и коммуникаций Республики Казахстан.

Регистрационное свидетельство № 17001-Ж от 27.03.18 г.

Периодичность: 4 раза в год

Тираж: 35 экземпляров

Адрес типографии: 010008, Казахстан, г. Нур-Султан, ул. Кажымукана, 13/1, тел.: +7(7172)709-500 (вн.31432)

© Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

<i>Абенова С.У., Қабылда А.Қ., Бектурова А.К.</i> Эколог-волонтерлердің санасын бейнелеудің өнімі ретінде экологиялық мазмұнның жарнамасы	8
<i>Албытова Н.П., Жуасбаева А.Б.</i> Әлеуметтік-педагогикалық жұмысқа студенттің кәсіби дайындығын жетілдіру	19
<i>Албытова Н.П., Смайлова С.К.</i> Рухани модернизациялау жағдайында болашақ педагог-психологтарды кәсіби іс-әрекетке дайындау	27
<i>Алимжанова Б.Е., Әбельдина Ж.Қ., Молдумарова Ж.Қ., Молдумарова Ж.Е., Әбельдина Р.К.</i> Рейтинг көрсеткішімен оқытушы жұмысының тиімділігі бағалау	35
<i>Баймағамбетова А.Е., Абдыхалықова Ж.Е.</i> Әлеуметтік-педагогикалық білім берудегі студенттердің кәсіби ынталандыруының мәселелері	42
<i>Жакиянова Ж.Г.</i> Америка Құрама Штаттарында жоғары кәсіптік білім беруді бақылау мен бағалауды ұйымдастыру	49
<i>Жиентаева Б.Ж., Чабакова А.М.</i> Этномәдени білімдер негізінде студенттердің кәсіби бағыттылығын дамыту	60
<i>Жолдасбекова С.А., Мамедов Р.А.</i> Дуальді білім беру жағдайында болашақ мамандарды кәсіби бейімдеу үдерісіне қалыптастыру	68
<i>Қайыңбаева Ж.Б., Шуакаев М.К.</i> Жалпы білім беретін мектеп пен педагогикалық жоғары оқу орындарындағы ықтималдықтар теориясы мен статистика курсы мазмұнының сабақтастығы туралы	77
<i>Левченко Т.А., Агеева Л.Е.</i> ҚР жаңартылған білім бағдарламасына көшу жағдайында мектепалды педагогтарының біліктілігін арттыру	87
<i>Нуркасымова С.Н., Мукашева А.К.</i> Физикалық құбылыстарды оқытуда модельдеу әдістерін қолдану	96
<i>Онғарбаева Д.Т., Мәдиева Г.Б., Отаралы С.Ж., Байзақова Н.О., Герасимчик К.К.</i> Әртістік жүзуден Қазақстан Республикасы құрама командасының халықаралық спорттық аренадағы жарыстық іс-әрекеті	104
<i>Орынбекова А.С., Меңлібекова Г.Ж.</i> Психологиялық даярлық – ғылыми таным объектісі	111
<i>Толубекова Р.К.</i> Рухани жаңғыру жағдайында жасөспірімдерді адамгершілікке тәрбиелеу бағыттары	117
<i>Шалғынбаева Қ.Қ., Қажғалиева А.М., Нұржанова Ә.С.</i> Студенттердің ЖОО-на бейімделуі ғылыми зерттеу нысаны ретінде	122
<i>Шалғынбаева Қ.Қ., Қазиев Қ.О.</i> Рефлексия болашақ педагог-психологтардың кәсіби-тұлғалық қалыптасуының негізгі компоненті ретінде	130

ПСИХОЛОГИЯ

<i>Базарбаева К.Қ.</i> Спортшыларды жарысқа психологиялық дайындау	140
<i>Иманбекова Г.Б.</i> Психологиялық денсаулықты сақтау мәдениетін дамытудың факторлары	146
<i>Стельмах С.А., Мацкевич И.К., Дергачева Е.В., Барабанова Е.И.</i> Қоғамдық сана ерекшеліктерін зерттеу (этноүрдістер)	153

ӘЛЕУМЕТТАНУ

<i>Родионова К.Н.</i> Білім беру процесінде ауқымды мәліметтерді қолдану әлеуеті	161
--	-----

CONTENTS

PEDAGOGY

<i>Abenova S.U., Kabylda A.K., Bekturova A.K.</i> Advertising of the ecological content as product of reflection of ecologists-volunteers' consciousness	8
<i>Albytova N.P., Zhuasbayeva A.B.</i> Improving the vocational training of students for social and pedagogical work	19
<i>Albytova N.P., Smailova S.K.</i> Training future educational psychologists for professional activity in the conditions of spiritual modernization	27
<i>Alimzhanova B.E., Abeldina Zh.K., Moldumarova Zh. K., Moldumarova Zh.E., Abeldina R.K.</i> The evaluation effectiveness of the university professor's activities by rating system ...	35
<i>Baimagambetova A. E., Abdykhalykova Zh. E.</i> Problems of the formation of professional motivation of students in socio-pedagogical education	42
<i>Zhakiyanova Zh.G.</i> Organization of monitoring and evaluation of higher education in the United States	49
<i>Zientayeva B.J., Chabakova A.M.</i> On the basis of ethnocultural knowledge development of professional orientation of students	60
<i>Zholdasbekova S.A., Mamedov R.A.</i> Modeling the process of professional adaptation of the future specialists in the dual teaching process	68
<i>Kaiyngbaeva Zh.B., Shuakayev M.K.</i> On continuity of the contents in studying of propability theory at school and universities	77
<i>Levchenko T.A., Ageeva L. E.</i> The professional development of teachers pre-primary education in the republic of kazakhstan in the transition to the updated program education	87
<i>Nurkasymova S.N., Mukasheva A.K.</i> Methods of physical processes modeling	96
<i>Ongarbaeva D.T., Madiyeva G.B., Otaraly S.Zh., Baizakova N.O., Gerasimchik K.K.</i> Competitive activities of the national team of the Republic of Kazakhstan in artistic swimming at the international sports arena	104
<i>Orynbekova A.S., Menlibekova G.Zh.</i> Psychological readiness – the object of scientific knowledge	111
<i>Toleubekova R.K.</i> Directions of moral education of adolescents in the conditions of spiritual revival	117
<i>Shalginbaeva K.K., Kazhgaliyeva A.M., Nurzhanova A.S.</i> Adaptation of students to University as a form of research	122
<i>Shalgynbayeva K.K., Kaziev K.O.</i> Reflection as the main component of the professional-personal formation of future teachers-psychologists	130

PSYCHOLOGY

<i>Bazarbayeva K.K.</i> Psychological preparation of athletes for competitions	140
<i>Imanbekova G.B.</i> Factors in the development of psychological healthcare culture	146
<i>Stelmakh S.A., Matchkevich I.K., Dergacheva Ye.V., Barabanova E.I.</i> The study of characteristics of social consciousness (ethnic trends)	153

SOCIOLOGY

<i>Rodionova K.N.</i> Big data potential in the educational process	161
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

<i>Абенова С.У., Кабылда А.Қ., Бектурова А.К.</i> Реклама экологического содержания как продукт отражения сознания экологов-волонтеров	8
<i>Албытова Н.П., Жусбаева А.Б.</i> Совершенствование профессиональной подготовки студентов к социально-педагогической работе	19
<i>Албытова Н.П., Смайлова С.К.</i> Подготовка будущих педагогов-психологов к профессиональной деятельности в условиях духовной модернизации	27
<i>Алимжанова Б.Е., Эбельдина Ж.Қ., Молдумарова Ж.Қ., Молдумарова Ж.Е., Эбельдина Р.К.</i> Оценка эффективности деятельности преподавателя рейтинговым показателем	35
<i>Баймагамбетова А.Е., Абдыхалыкова Ж.Е.</i> Проблемы формирования профессиональной мотивации студентов в социально-педагогическом образовании	42
<i>Жакиянова Ж.Г.</i> Организация контроля и оценки высшего профессионального образования в Соединенных Штатах Америки	49
<i>Жиентаева Б.Ж., Чабакова А.М.</i> Развитие профессиональной направленности студентов на основе этнокультурных знаний	60
<i>Жолдасбекова С.А., Мамедов Р.А.</i> Моделирование процесса профессиональной адаптации будущих специалистов к условиям дуального образования	68
<i>Кайынбаева Ж.Б., Шуакиев М.К.</i> О преемственности содержания в изучении математической статистики и теории вероятностей в школах и в педагогическом вузе	77
<i>Левченко Т.А., Агеева Л.Е.</i> Повышение квалификации педагогов дошкольной подготовки в РК в условиях перехода на обновленную программу образования	87
<i>Нуркасымова С.Н., Мукашева А.К.</i> Использование методов моделирования физических процессов в обучении	96
<i>Онгарбаева Д.Т., Мадиева Г.Б., Отаралы С.Ж., Байзакова Н.О., Герасимчик К.К.</i> Соревновательная деятельность сборной Республики Казахстан по художественному плаванию на международной спортивной арене	104
<i>Орынбекова А.С., Менлибекова Г.Ж.</i> Психологическая готовность – объект научного познания	111
<i>Толубекова Р.К.</i> Направления нравственного воспитания подростков в условиях духовного возрождения	117
<i>Шалгынбаева К.К., Кажгалиева А.М., Нуржанова А.С.</i> Адаптация студентов к вузу как предмет научного исследования	122
<i>Шалгынбаева К.К., Казиев К.О.</i> Рефлексия как основной компонент профессионально-личностного формирования будущих педагогов-психологов	130

ПСИХОЛОГИЯ

<i>Базарбаева К.К.</i> Психологическая подготовка спортсменов к соревнованиям	140
<i>Иманбекова Г.Б.</i> Факторы развития культуры психологического здоровосбережения	146
<i>Стельмах С.А., Мацкевич И.К., Дергачева Е.В., Барабанова Е.И.</i> Исследование особенностей общественного сознания (этнотенденции)	153

СОЦИОЛОГИЯ

<i>Родионова К.Н.</i> Потенциал использования больших данных в образовательном процессе	161
---	-----

МРНТИ 14.35.07

А.С. Орынбекова, Г.Ж. Меңлібекова

*Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: ainur-samatovna@mail.ru, gmen64@mail.ru)*

Психологиялық даярлық – ғылыми таным объектісі

Аннотация. Мақала заманауи еңбек нарығында бәсекеге қабілетті, жан-жақты күзiреттi әлеуметтік және кәсiби тұрғыдан даярланған мамандар дайындаудың өзектi мәселелерiне арналған. Мақалада «психологиялық даярлық» ұғымына терең теориялық талдау жасалған. Даярлықты зерделейтiн авторлық тұжырымдамалардың бағыттары анықталған. «Психологиялық даярлық» ұғымының ғылыми таным объектiсi ретiндегi зерттелуiнiң теориялық аспектiлерi қарастырылған. «Психологиялық даярлық» ұғымын теориялық iлiм ретiнде зерделеген ХХ ғасырдың ортасынан бастап қазiргi күнге дейiнгi жарияланған iргелi еңбектердi, философиялық, психологиялық, педагогикалық ғылыми әдебиеттердi талдау негiзiнде теориялық және әдiснамалық жағынан салыстырмалы сипаттама берiлген.

«Психологиялық даярлық» анықтамаларының терең талдануы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсiби iс-әрекетке психологиялық даярлығын қалыптастыруды ғылыми тұрғыда негiздеудiң алғышартын құрайды.

Түйiн сөздер: психологиялық даярлық, кәсiби iс-әрекет, тұлғалық iс-әрекет, психикалық күй, функционалды күй.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2019-126-1-111-116>

Кiрiспе. Қазақстан Республикасы Президентi Н.Ә. Назарбаевтың «Қазақстан жолы – 2050: Бiр мақсат, бiр мүдде, бiр болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында халқымыздың рухани жаңару үдерiсiнiң егемендiкпен келген рухани бостандық, ұлттық дүниетаным мен тарихтағы дербес танымдардың қалыптасуындағы маңызы айқын көрсетiлдi.

«Қазақстан Республикасының бiлiм берудi дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттiк бағдарламасында» мамандарды кәсiби даярлаудың сапасын жақсарту жаңа ғасырдағы бiлiм беру саясатының басты мiндетi – бiлiмдi шоғырландыруда нәтижеге бағытталған құзыреттiлiк тұғырға көшу, -деп атап көрсетiлген. Қазiргi кезеңдегi жоғары кәсiби бiлiм берудiң мақсаты бәсекеге негiзделген еңбек нарығында креативтiк қабiлетi бар, жан-жақты күзiреттi, әлемдiк деңгейде тиiмдi де табысты жұмыс iстей алатын, әлеуметтiк және кәсiби тұрғыдан даярланған мамандар дайындау болып отыр.

Соңғы уақытта адамның психологиялық даярлығы мәселесi бiлiмнiң қолжетiмдiлiгi, жеке қасиеттердi iске асыру, өзiн-өзi бақылауды сақтау және талаптарға уақтылы жауап беру мүмкiндiгi сияқты өз мiндеттерiн тиiмдi орындаудың маңызды шарты ретiнде қаралып, психологиялық-педагогикалық зерттеулерде белсендi дамып келедi.

Болон үдерiсi келiсiмiнiң ережелерi әлеуметтiк педагогтар даярлайтын жоғары оқу орындарында оқу үдерiсiн тиiмдi ұйымдастыруға, бiлiм беру мазмұны мен оқыту әдiстерiне өзгерiстер енгiзудi талап еттi. Бұл көпмәдениеттi қоғамда өмiр сүруге бейiмдiлiк, бiлiм беру мен тәжiрибенiң өзара байланысы, әртүрлi әлеуметтiк мәселелердi шешу сияқты маңызды мiндеттердi жүктейдi.

Қазiргi кезде бiрқатар ғалымдар атап айтсақ: В.Г. Бочарова, В.А. Слостенин, А.В. Мудрик, М.А. Галагузова, I.P. Халитова, Н.С. Әлқожаева, А.Б. Айтбаева, F.Y. Қабыкенов. Г. Құрманбаева «Әлеуметiк педагогика» атты оқу құралдар жазып, санаттық сипаттама бердi. Шетелдiк көптеген ғалымдар әлеуметтiк педагогиканың тұжырымдамасы мен теориясын бiлiм туралы ғылымды дамытуға ықпал ете отырып, бiлiм берудiң жалпы теориясына сүйене отырып қарастырды.

Елiмiздегi әлеуметтiк педагогика мәселесiне тыңғылықты жүргiзiлген талдаулар нәтижесi әлеуметтiк сала мамандарын кәсiби даярлау және олардың кәсiби қызметтерiнiң бағыттарын зерттеген Н.Д. Хмель, Н.Н. Хан, Ш.Ж. Колумбаева, М.Т. Баймұқанова, Ә.А.

Молдажанова, Т. Сабыров, А.С. Карбаева, М.С. Молдабекова, А.С. Карбаева, Е.У. Медеуов және тағы басқа ғалымдардың ғылыми еңбектерін атап өтуге болады.

Мақсаты. Іргелі және қолданбалы білімдер жүйесінде категориялар қатарындағы «психологиялық даярлық» ұғымының ғылыми таным объектісі ретіндегі зерттелуінің теориялық аспектілерін зерделей отырып, оның мәндік сипаттамасын нақтылау.

Міндеттері. «Психологиялық даярлық» ұғымына теориялық талдау жасау. Психологиялық даярлықты зерделейтін теориялық тұжырымдамалардағы басым бағыттарын анықтау.

Тарихы. «Психологиялық даярлық» ұғымы теориялық ілім ретінде ХХ ғасырдың 50 жылдарынан бастап ғылыми зерттеулерде көрініс тапты. «Психологиялық даярлық» ұғымы өзінің теориялық қалыптасуының барлық кезеңінде жан-жақты бағытта қарастырылып келеді. «Психологиялық даярлық» ұғымының ауқымды зерттелуіне қарамастан бүгінгі күнге дейін нақты анықтамасы жоқтың қасы.

1960 жылдары Marlo Lange Miller балаларды госпитализациялауға психологиялық жағынан даярлауды; медицина саласында Susan Ayers, Andrew Baum, Chris McManus, Beth Alder, Edwin van Teijlingen; спорт саласындағы психологиялық даярлық мәселесін Don Davies, Daniel Gould, Sarah Carson зерттеді. ХХ ғ. білім саласындағы психологиялық даярлықты қалыптастырудың қажеттілігі және сыныптардағы әлеуметтік психология мен оқушылардың оқу үлгерімін бағалау туралы В. Claude Mathis, John W. Cotton, Lee Sechrest, оқытушыларды білім беру үдерісін психологиялық даярлау аспектілері Seymour Bernard Sarason, Kenneth S. Davidson, Burton Blatt еңбектеріне көрініс тапты. W. Brad Johnson, Nadine Kaslow психологтарды ерте кәсіптік мансапқа психологиялық даярлаудағы білім беру бағдарламаларының рөлін ашуға талпыныс жасады.

Алғашқыда инженерлік және еңбек психологиясы саласының мамандары даярлық түсінігін «қырағылық», «мобилдендірілген даярлық», «алғаш қадам жасау күйі» сияқты терминдермен түсіндірді. Кейіннен педагогикалық және әлеуметтік психология мамандарының зерттеулеріндегі қызығушылықтардың артуына байланысты оны тұлғаның бағыттылығымен, оның қабілеттілігі, құзыреттілігі және кәсібилігімен ұқсастыра бастады.

Зерттеу әдістері. Зерттеу мәселесі бойынша философиялық, психологиялық, педагогикалық ғылыми әдебиеттерге теориялық және салыстырмалы әдіснамалық талдау.

Нәтижелер. Қазақстандық психолог-ғалым Х.Т. Шерьяданова жоғары оқу орындарындағы психологиялық даярлықты тұлғаның өзін-өзі тану үдерісін және өзара қатынастың коммуникациялық, интеракциялық, перцепциялық құрылымдарын жетілдірудің заңдылықтары мен тиімді мүмкіндіктерін терең зерттеген. Ол болашақ педагогтер мен психологтерді кәсіби психологиялық даярлаудың мазмұны мен құрылымын ғылыми тұрғыда негіздей отырып жүйелеп келеді. Автордың ғылыми еңбектерінде білім алушылардың әртүрлі жас ерекшеліктеріне байланысты қарым-қатынас біліктіліктерін дамыту, олардың психологиялық білімдерін тереңдету міндеттері кәсіби даярлықтың психологиялық негізі ретінде сипатталады [1].

Шетелдік әдебиеттерде «психологиялық даярлық» ұғымы адамның өмірлік қиындықтар мен кедергілерді жеңе білу қабілеттілігі, сонымен қатар тұлғаның айналысатын нақты іс-әрекетімен байланысты болатын өнімді еңбектің нәтижесін алдын-ала көз алдына елестете білу мүмкіндігі ретінде қарастырылады [2].

Ғалым-педагог Н.Д. Хмель ғылыми еңбектерінде кәсіби даярлық деп кәсіби-тұлғалық сапаның қалыптасуына қажетті білім, дағды, шеберліктерді жүйелі түрде игеру арқылы кәсіби білім беруді айтады. Автордың анықтамасы бойынша даярлық дегеніміз мотивациялық, мазмұндық және процессуалды компоненттердің тұрақты бірлігі. Себебі, белгілі кәсіпке ие әрбір адам міндетті түрде мазмұндық, тұлғалық және процессуалды аспектілерге тап болады [3].

Әлемдік әдебиеттерде «психологиялық даярлық» ұғымы кең ауқымда берілген. Мұнда тұлғаның даярлығы психикалық процестер жүретін функционалды күйі (Н.Д. Левитов); тұлғаның болашақ қызметінде жоғары жетістіктерге жету үшін қажетті психикалық функция (В.А. Алаторцев); еңбек іс-әрекетінің жылдам жүзеге асырылуын

қамтамасыз ететін және қажетті іс- әрекетті орындауға сананың үнемі бағыттылығын қалыптастыратын функционалды және психикалық күйі (Л.С. Нерсисян, В.Н. Пушкин); алдағы міндеттердің және оның орындалуына қажетті жағдайлардың мазмұнын ашатын тұлғаның белсенді іс-әрекет күйі (М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко); қызметтік қабілеттіліктің ұзақ мерзімде сақталуы, қызметке шығындалған күш-жігердің қысқа мерзімде қалпына келуі, сыртқы әртүрлі әсерлерге қалыпты реакцияның болуы, максималды функциялар мен оңтайлы жағдайдың неғұрлым тұрақтылығы, жүйенің барлық компоненттерінің жұмылдырылған қызметі, ритмділік пен синхрондылықтың функционалды күйі (Е.П. Ильин); кәсіби іс-әрекеттің нәтижелілігін қамтамасыз етуге қажетті процестерді жетілдіретін жалпы функционалды деңгей тудыратын психикалық процестер мен тұлғалық ерекшеліктердің арасындағы психикалық күйі (В.И. Ковалев); тұлғалық және еңбек субъектісі деңгейіндегі даярлықтың даралық деңгейіндегі қабілеттілік танытуы (Б.Г. Ананьев); тұлғалық ерекшеліктердің толық талдануы және қабілеттілік түсінігіне қарағанда неғұрлым мағынасы кең түсінік (В.А. Крутецкий); тұлғаны бағыттау белгісі (Д.Н. Узнадзе) және күтілетін нәтижеге жетуді бағыттау (Е.Т. Конюхова); болашақ іс-әрекет үшін дұрыс бағыт, психикалық ресурстардың мотивациясы және жұмылдырылуы (И.А. Зимняя); тұлғаның тұрақты сипаттамасы және мол тәжірибесін, білімін, тұлғалық сапасын пайдалана отырып өзінің кәсіби міндеттерін табысты орындауға, сондай-ақ күтпеген жағдайларда өзінің іс-әрекетін басқа бағытқа өзгертуге мүмкіндік беретін мақсатты бағытталған іс-әрекетке алғышарттар (О.Б. Дмитриева); тұлға дамуының белгілі деңгейі (Я.Л. Коломинский, Е.А. Панько); тұлғаның даму жүйесінің тұтастығы (Р.Д. Санжаева); нәтижеге бағытталу, психикалық бағытталу және эмоционалды тұрақтылықтан тұратын тұлғаның тұтастық феномені (Е.Г. Козлов, В.М. Мельников); тұлғалық-мотивациялық және еріктік, жалпылама білім мен ілімнің элементарлық жүйелері, бірқатар оқу дағдылары, қабілеттіліктер және т.б. тұратын күрделі құрылымды-жүйелік білім (Н.В. Нижегородцева, В.Д. Шадриков); тұлғаның даралық қасиеттері мен бейімделудің даралық стратегиялық құрылым ерекшеліктерінен тұратын бейімделудің интегративті субъекті сипаттамасы (Т.Б. Гершкович).

М.И. Дьяченко мен Л.А. Кандыбович өздерінің зерттеу жұмыстарында [4] психологиялық даярлықты психикалық күй, бағыт, бейімделу және іс-әрекет контекстінде кешенді қарастыруды нақтылайды. М.А. Котик даярлық ұғымында жеке тұлғаның тұрақты қасиеттерінен басқа, осы даярлық туындайтын еңбек шартындағы ситуациялық факторларды да қарастыруды ұсынады. К.М. Дурай-Новикова даярлық – бұл біржақты емес, ол тұлғаның барлық құрылымымен негізделген сапалық жүйелік синдром деп түсіндіреді [5]. О.С. Дейнека даярлықты тұлғаның бейімделуіне қабілетті басым сапаларымен байланыстырады. А.П. Вяткин психологиялық даярлықты тұлғаның экономикалық рөлдеріне бейімделуімен түсіндіреді [6].

Еңбек психологиясына даярлықты анықтау кезінде жоғары өнімді іс-әрекет және әртүрлі шиеленіскен психикалық ситуацияларда тұлғаға қажетті сапалардың жиынтығын сараптау қажет (М.А. Дмитриева, М.А. Котик, А.А. Крылов, А.И. Нафтульев). Авиациялық психологиядағы даярлық – белсенді күй және берілген тапсырманы сапалы орындауға қажетті шарт (В.А. Бодров). Спорттық психологиядағы даярлық – бұл экстремалды шарттарда өзінің қозғалу белсенділігін тиімді реттеу және басқара білуге тәуелді тұлғалық күй (А.А. Бобрищев, А.Ц. Пуни). Педагогикалық психологияда даярлық түсінігі сәйкес тәсілдер мен қабілеттіліктердің жиынтығы ретінде түсіндіріледі (Н.В. Кузьмина).

Даярлықты зерделейтін көптеген әртүрлі авторлық тұжырымдамалармен контекстерді негізгі төрт бағытқа бөлуге болады: функционалды, тұлғалық, жүйелік және тұлғалық-іс-әрекетті [7]. Функционалды бағыт үшін бастапқы жағдай – болашақта қалыптасқан маманға жоғары жетістікті қамтамасыз ететін, ағзаның барлық психофизиологиялық жүйелерін жұмылдыратын психикалық күй ретіндегі даярлықтың тұрақтылығы [8] (яғни, болашақ іс-әрекетті қамтамасыз етуге қажетті белсенділік немесе тұлғаны нақты ситуациялық іс-әрекетпен байланыстыратын бағыт) (В.А. Алаторцев, Ф. Генов, Е.П. Ильин, Н.Д. Левитов, Л.С. Нерсисян, В.Н. Пушкин, А.Ц. Пуни).

Тұлғалық бағыт тұлғаның әртүрлі сапалары мен қарым-қатынастарының кешені түрінде немесе мотивациялық даярлық деп аталатын интегралды, тұтас сапа түрінде тұлғаның жалпы даму компонентін талдауға негізделген (Л.И. Божович, Н.В. Бордовская, Р.В. Габдреев, В.С. Мерлин, А.Р. Петрулите, А.Ц. Пуни, А.А. Реан, С.И. Розум, В.Ф. Сафин, А.Г. Спиркин, В.В. Столин, И.И. Чеснокова, Е.В. Шорохова).

Жүйелік бағыт – функционалды және тұлғалық бағыттардың арасында пайда болған алшақтықты жоюға арналған теориялық-әдістемелік негіздеме. Бұл контекстегі психологиялық даярлық феномені белгілі кәсіби іс-әрекетке даярлықтың жүйелік-құрылымды қалыптасуын және оның соңғы нәтижесін меңзейді (К.А. Абульханова-Славская, А.А. Бодалев, А.В. Брушлинский, Л.С. Выготский, И.Л. Гальперин, В.М. Гордон, В.Т. Зинченко, Я.Л. Коломинский, Т.В. Кудрявцев, А.Н. Леонтьев, С.Л. Рубинштейн, В.Д. Шадриков).

Тұлғалық іс-әрекетті бағыт Т.Б. Крюкованың көзқарасы бойынша жеке тұлғалық, тұлғалық және субъективті ерекшеліктер, адамға өзінің функцияларын тиімді орындауға мүмкіндік тудыратын тұлғаның қасиеттері мен сапаларының тұтастығы ретінде психологиялық даярлықты ашады [8] (А.А. Деркач, М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, Е.А. Климов, К.К. Платонов, Е.С. Чугунова).

Тәжірибеде бұл бағыт адамның еңбек іс-әрекетіне даярлық (Л.А. Кандыбович, О.А. Конопкин, Т.Б. Крюкова, Н.Д. Левитов, О.В. Ливенцева, К.К. Платонов, Ж.А. Сорокина), спортқа даярлық (Ф. Генев, Е.Г. Козлов, Б.И. Новиков, А.Ц. Пуни), әскери даярлық (А.В. Барабанщиков, М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.П. Каширин, П.А. Корчемный, А.В. Мощенко, А.М. Столяренко), педагогикалық даярлық (Л.Г. Ахтариева, Л.И. Божович, Л.Ф. Гайсина, Т.И. Горелова) және басқа да қызмет түрлеріне бағытталған көптеген зерттеулерде жүзеге асырылған.

Қорытынды. Соңғы жылдары болашақ әлеуметтік педагог мамандардың әлеуметтік-құндылық бағдарларының кәсіби еңбекке қатынасы, таным мен білім беруге жалпы адами рухани құндылықтар және кәсіби мамандыққа жеке тұлғаның өзін-өзі жетілдіруінің негізгі құралы ретінде қатынастарында күрделі өзгерістерді байқауға болады. Сондай-ақ, отандық және шетелдік ғылым мен тәжірибеде болашақ мамандардың құндылықтық-мәндік бағытын қалыптастыру мәселесіне қызығушылықтардың артқанын байқаймыз. Ғылыми жарияланымдар мен диссертациялық зерттеулердің біраз бөлігінде дүниетанымдық көзқарасты, құндылықтық сананы, құндылық бағдарларын анықтау, өзін-өзі тануды, адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру және зерттеу мәселелері қарастырылады.

Елімізде отандық ғалымдардың әлеуметтік педагог мамандарының әртүрлі өзекті мәселелерін зерттей бастағандарына ұзақ уақыт болған жоқ. Кәсіби іс-әрекетке психологиялық даярлық мәселесінің жеткіліксіз зерттелгендігін және қарастырып отырған мәселе шешімін таппағанын баса айту қажет.

Зерделенген дерек көздерінде «психологиялық даярлық» ұғымына берілген анықтамалардың әртараптығына қарамастан, психологиялық даярлыққа тұлғалық іс-әрекеттік бағыттың теориялық негіздемелері арқылы баға берілуде. «Психологиялық даярлық» ұғымына берілген көптеген анықтамалардың терең талдануы болашақ әлеуметтік педагогтардың кәсіби іс-әрекетке психологиялық даярлығын қалыптастыруды ғылыми тұрғыда негіздеуге алғышарт бола алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Ерментаева А.Р. Қазақстанда психологияның дамуына үлес қосқан тұлғалар. / А.Р. Ерментаева // Профессор С.М. Жақыпов және Қазақстандағы психология ғылымының дамуы: Республикалық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. - Алматы, 2015. - Б. 7-11.
2. Elsevier Science Publishers (Amsterdam, Países Bajos) // Journal of vocational behavior, 2002.
3. Хмель Н.Д. Теоретические основы профессиональной подготовки учителя.

- / Н.Д. Хмель - Алматы: «Гылым», 1998. - 320 с.
- 4 Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович - Минск: Издательство БГУ, 1976. - 212 с.
- 5 Дурай-Новикова К.М. Мотив и смысл (психолого-педагогическое исследование). / К.М. Дурай-Новикова - М.: Наука, 1993. - 521 с.
- 6 Вяткин А.П. Проблема психологической готовности к экономической деятельности / А.П. Вяткин // Известия Байкальского государственного университета. - 2006. - №3(48). - С. 97-100.
- 7 Пасько О.Н. Теоретические аспекты готовности как основа компетентностного подхода в профессиональной подготовке сотрудников милиции / О.Н. Пасько // Психология и право. - 2013. - №1. - С. 101-111.
- 8 Степанова Ю.С. К вопросу о генезисе понятия «Психологическая готовность» в научных исследованиях и базовых теоретических подходах к изучению конструкта / Ю.С. Степанова // Научные исследования в области педагогики и психологии: Сборник научных трудов по итогам международной научно-практической конференции, 2017. - С. 50-52.
- 9 Крюкова Т.Б. Современные подходы к исследованию проблемы психологической готовности к деятельности в электроэнергетической сфере / Т.Б. Крюкова // Вестник Ивановского государственного энергетического университета. – 2011. - №1. – С. 155-160.

A.S. Orynbekova, G.Zh. Menlibekova

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Psychological readiness – the object of scientific knowledge

Abstract. The article is devoted to the actual problem of psychological readiness of competitive, comprehensively competent and qualified specialists in the labor-market. The article presents a theoretical analysis of the concept of “psychological readiness”. The directions of the concepts of authors who have studied the mental set are determined. The theoretical aspects of the concept of “psychological readiness” as an object of scientific knowledge are investigated. A theoretical analysis of the concept of “psychological readiness” as an object of scientific knowledge from the 50s of the 20th century to the present days was conducted. A theoretical and comparative-methodological analysis was carried out according to the object of the investigation using the data of philosophical, psychological and pedagogical scientific literature. An in-depth analysis of many definitions of the concept of “psychological psychological readiness” may be a prerequisite for the scientific substantiation of the formation of the psychological readiness of future social teachers for the professional activities.

Key words. Psychological readiness, professional activity, personal activity, mental state, functional state.

А.С. Орынбекова, Г.Ж. Менлибекова

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Психологическая готовность – объект научного познания

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме психологической готовности конкурентоспособных, всесторонне компетентных и профессионально подготовленных специалистов на рынке труда. В статье представлен теоретический анализ понятия «психологическая готовность». Определены направления концепций авторов, изучивших психологическую готовность. Исследуются теоретические аспекты понятия «психологическая готовность» как объекта научного познания. Проводился теоретический анализ понятия «психологическая подготовка» как объекта научного

познания с 50-х годов XX века и до наших дней. По объекту исследования проводился теоретический и сравнительно-методологический анализ по данным философской и психолого-педагогической научной литературы. Углубленный анализ многих определений понятия «психологическая готовность» может стать предпосылкой для научного обоснования формирования психологической готовности будущих социальных педагогов к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: психологическая готовность, профессиональная деятельность, личностная деятельность, психическое состояние, функциональное состояние.

References

1. Ermentaeva A.R. Qazaqstanda psihologianyn damuyna ules qosqan tulgalar [People who have contributed to the development of psychology in Kazakhstan]. Professor S.M. Zhakupov zhane Qazaqstandagy psihologia gylymynyn damuy: respublikalyq gylymy-praktikalыq konferensianyn materialdary [Professor Zhakupov and the development of psychological science in Kazakhstan: materials of the republican scientific-practical conference, 2015. P. 7-11.
2. Menlibekova G.Zh. Sistema podgotovki buduchih uchitelei socialno-pedagogicheskoi rabote: dis. ... d-ra ped.nauk [The system of psychological readiness future teachers of social and pedagogical work: dissertation doctor of pedagogical sciences dissertation doctor of pedagogical sciences] (Almaty, 2002. 291 p.).
3. Hmel N.D. Teoreticheskie osnovy professionalnoi podgotovki uchitelya [Theoretical foundations of teacher psychological readiness] («Gylym», Almaty, 1998, 320 p.).
4. Dyachenko M.I., Kandybaevich L.A. Psihologicheskie problemy gotovnosti k deyatelnosti [Psychological problems of psychological readiness for activity] (Izd-vo BGU, Minsk, 1976. 212 p.).
5. Durai-Novikova K.M. Motiv I smysl (psihologo-pedagogicheskoe issledovanie) [Motive and meaning (psychological and pedagogical research)] (Nauka, Moscow, 1993. 521 p.).
6. Vyatkin A.P. Problema psihologicheskoi gotovnosti k ekonomicheskoi deyatelnosti [The problem of psychological psychological readiness for economic activity] Izvestya Baikalskogo gosudarstvennogo universiteta [News of the Baikal State University] 97-100 (2006).
7. Pasko O.N. Teoreticheskie aspekty gotovnosti kak osnova kompetentnogo podhoda v professionalnoi podgotovke sotrudnikov milisci [Theoretical aspects of psychological readiness as the basis of the competence-based approach to the training of police officers], Psihologiya i pravo. (1), 101-111 (2013).
8. Stepanova YU.S. K voprosu o genesis ponyatiya «Psihologicheskaya gotovnost» v nauchnyh issledovaniyah i bazovyh teoreticheskikh podhodah k izuchenyu konstrukta [To the question of the genesis of the concept “Psychological psychological readiness” in scientific research and basic theoretical approaches to the study of the construct], Nauchnye issledovaniya v pedagogike i psihologii: Sbornik nauchnyh trudov po itogam mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferentsi [Scientific research in pedagogy and psychology: a collection of scientific papers on the basis of the scientific and practical conference], 2017. P. 50-52.
9. Kryukova T.B. Sovremennye podhody k issledoniyu problemy psihologicheskoi gotovnosti k deyatelnosti v elektroenergeticheskoi sfere [Modern approaches to the study of the problem of psychological readiness for activities in the electricity sector], Vestnik Ivanovskogo gosudarstvennogo energeticheskogo universiteta. [Bulletin of Ivanovo State Energy University], 155-160 (2011).

Авторлар туралы мәлімет:

Орынбекова А.С. – Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану мамандығы бойынша 1-курс докторанты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Меңлібекова Г.Ж. – педагогика ғылымдарының докторы, Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану кафедрасының профессоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Orynbekova A.S. – 1 year Doctoral Student on the specialties Social Pedagogy and Self-Knowledge, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Menlibekova G.Zh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Social Pedagogy and Self-Knowledge, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nu-Sultan, Kazakhstan.